

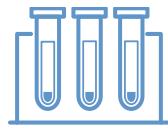
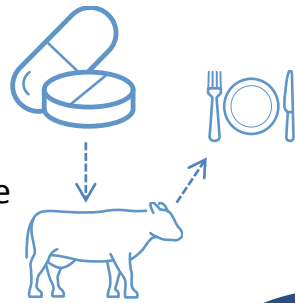
Źródło: Fotolia.com

Wykorzystywanie antybiotyków w produkcji zwierzęcej w województwie lubuskim

Najwyższa Izba Kontroli

Warszawa, październik 2017 r.

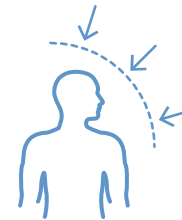
Wykorzystywanie antybiotyków jest **niezbędne w leczeniu zwierząt** i wykazuje tendencję wzrostową, jednak **obecność pozostałości antybiotyków w żywności** niesie negatywne następstwa zdrowotne i ekonomiczne

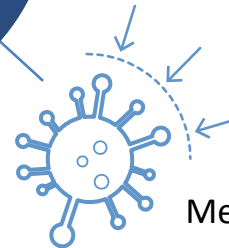
Oficjalne dane wskazują na niski poziom stwierdzonych pozostałości antybiotyków badanych próbach

Urzędowy **nadzór Inspekcji Weterynaryjnej i Inspekcji Sanitarnej** nad stosowaniem i obrotem antybiotykami ma **kluczowe znaczenie dla przeciwdziałania nieprawidłowościom** i negatywnym zjawiskom w tym obszarze

Dlaczego podjęliśmy Kontrolę?

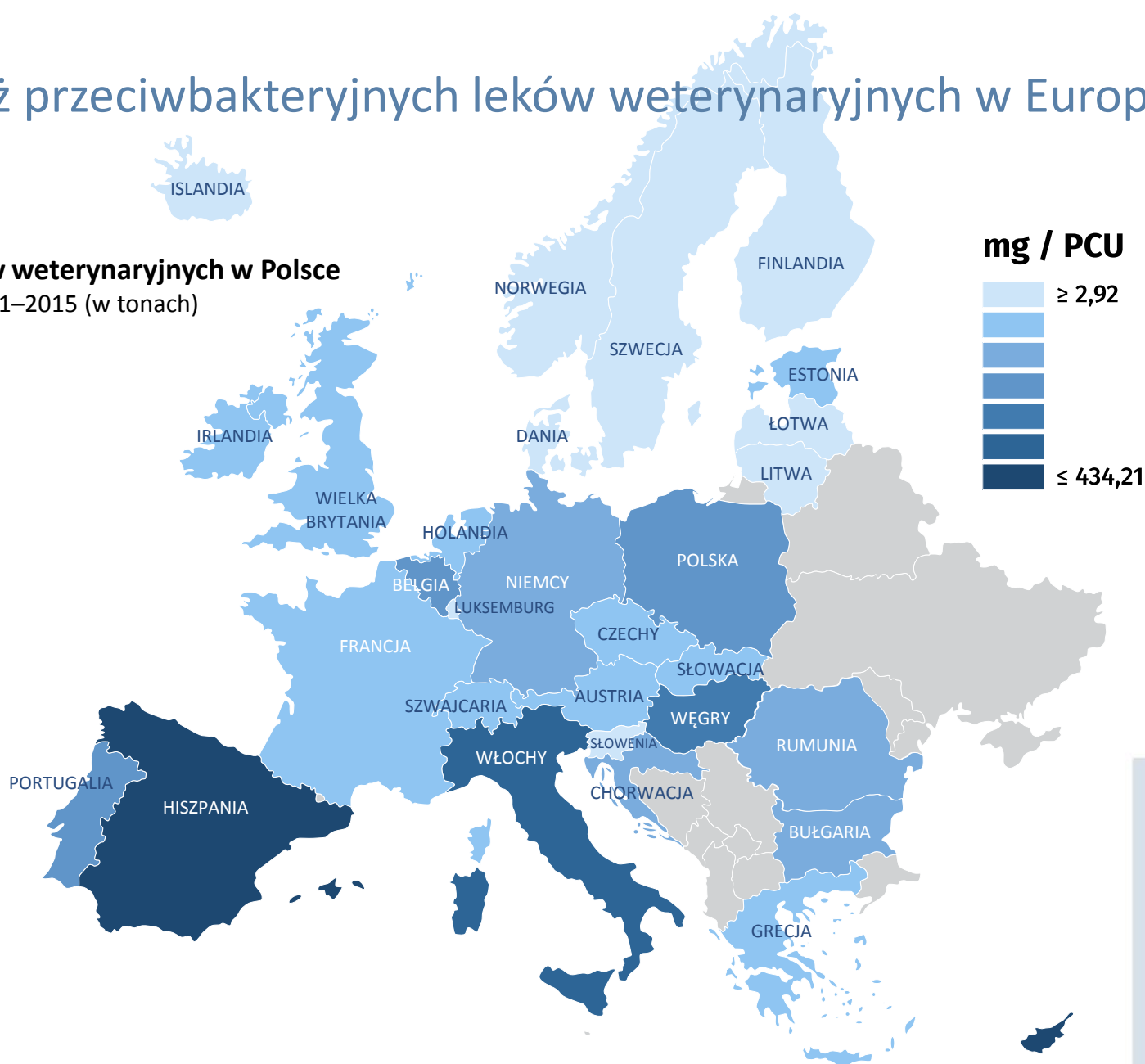
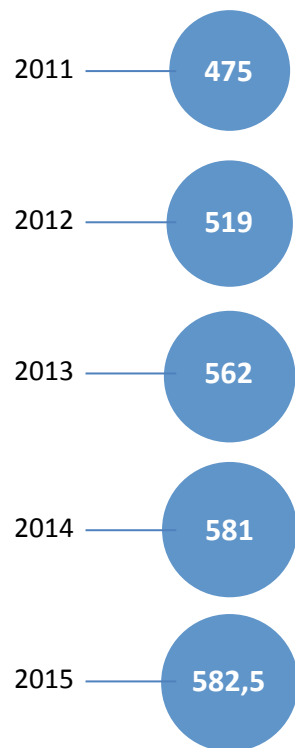
Oporność na antybiotyki, według szacunków OECD, może być przyczyną **700 000 zgonów** na całym świecie, a także strat finansowych osiągających około **0,03 proc. PKB** w 2020 r., **0,07 proc.** w 2030 r. i **0,16 proc.** w 2050 r., tj. 2,9 biliona dolarów

Media oraz publikacje branżowe regularnie informują o narastającym problemie występowania **drobnoustrojów opornych na antybiotyki** oraz o nieprawidłowościach w ich wykorzystywaniu

02 Sprzedaż przeciwbakteryjnych leków weterynaryjnych w Europie

Sprzedaż antybiotyków weterynaryjnych w Polsce w latach 2011–2015 (w tonach)

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie danych z Departamentu Bezpieczeństwa Żywności i Weterynarii Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz siódmego raportu ESVAC (EMA/184855/2017).

03 Co kontrolowaliśmy?

**Czy Inspekcje
prawidłowo
i skutecznie
sprawowały
nadzór nad
wykorzystywaniem
antybiotyków
w produkcji
zwierzęcej?**

KONTROLOWALIŚMY

Przygotowanie
Inspekcji
do sprawowania
nadzoru

Zakres i sposób
sprawowania
nadzoru

Współpracę
pomiędzy
Inspekcjami
oraz innymi
organami/pod-
miotami

04 Kogo kontrolowaliśmy i od kogo zasięgalismy informacje?

KONTROLOWALIŚMY

INSPEKCJA WETERYNARYJNA

- WOJEWÓDZKI INSPEKTORAT WETERYNARII
- 8 POWIATOWYCH INSPEKTORATÓW WETERYNARII

INSPEKCJA WETERYNARYJNA

- WOJEWÓDZKA STACJA SANITARNO-EPIDEMIOLOGICZNA

POBIERALIŚMY DANE

MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI

KRAJOWA IZBA LEKARSKO- WETERYNARYJNA

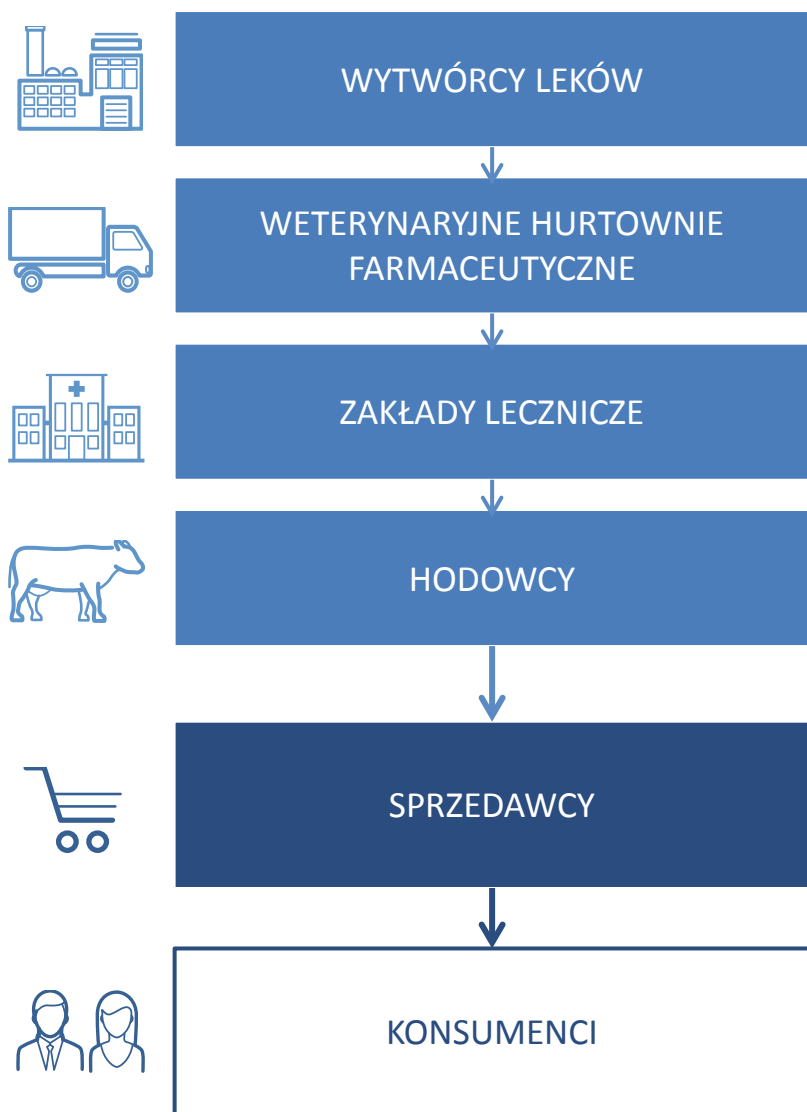

LUBUSKA IZBA LEKARSKO- WETERYNARYJNA

OKRES OBJĘTY KONTROLĄ
1 stycznia 2015 r. – 31 grudnia 2016 r.

Stwierdzony stan – schemat nadzoru nad obrotem i stosowaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej

INSPEKCJA WETERYNARYJNA

- Kontrola wykorzystywania antybiotyków
- Monitoring pasz i wody
- Monitoring pozostałości antybiotyków w żywności
- Ewidencjonowanie podmiotów nadzorowanych
- Działania w ramach systemu RASFF

INSPEKCJA SANITARNA

- Monitoring antybiotykoodporności w żywności
- Działania w ramach systemu RASFF

Podmioty objęte nadzorem
weterynaryjnym
w województwie lubuskim

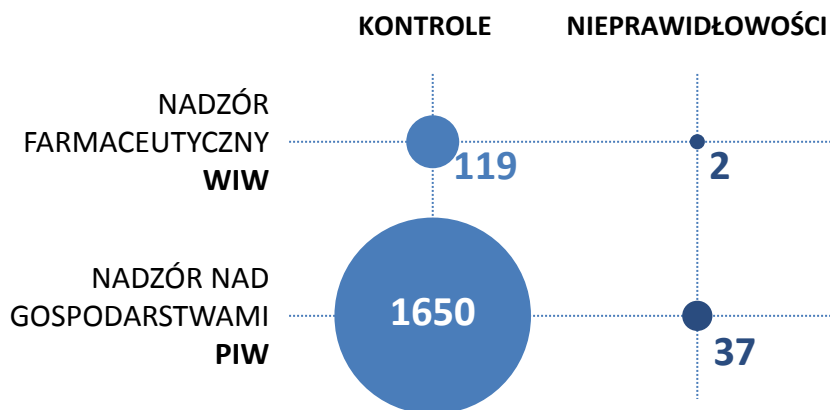
23 263

2015

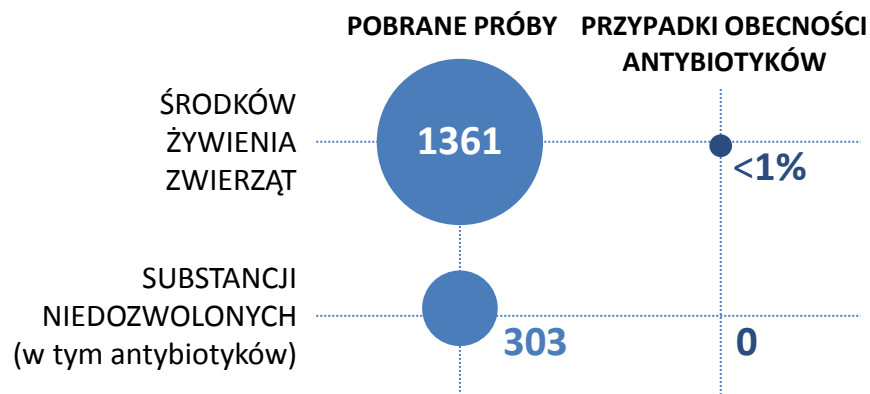
23 474

2016

KONTROLE

MONITORING

Na ogół **realizowano plany kontroli**, a kontrole przeprowadzono i dokumentowano zgodnie z obowiązującymi wymogami

W przypadku ujawnienia nieprawidłowości zasadniczo **podejmowano właściwe działania nadzorcze**

Na ogół **realizowano plany badań monitoringowych** oraz podejmowano właściwe działania nadzorcze w przypadkach wykrycia w próbach niedozwolonych substancji, tj. m.in.:

- ustalano przyczynę obecności antybiotyku
- pobierano próby dodatkowe
- przeprowadzano dodatkowe kontrole

07 Stwierdzony stan – czynniki obniżające skuteczność nadzoru

1

Nieidentyfikowanie przyczyn i zagrożeń związanych z wykorzystywaniem antybiotyków

2

Brak dysponowania wiarygodnymi danymi o skali, zakresie i rodzaju wykorzystywanych w produkcji zwierzęcej antybiotyków, wycinkowe informacje w tym zakresie ujawniane były jedynie w dokumentacji z poszczególnych kontroli

3

Niewystarczająca obsada kadrowa Inspekcji do skali nałożonych zadań

4

Dysfunkcyjny podział kompetencji między WLW i PLW (brak możliwości krzyżowej weryfikacji danych z kontroli hodowców i zakładów leczniczych)

5

Forma dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej i ewidencji leczenia zwierząt utrudniająca rzetelne odtworzenie historii leczenia

6

Brak opracowanych zasad racjonalnego i bezpiecznego wykorzystania antybiotyków w produkcji zwierzęcej

1

Brak faktycznego nadzoru nad prawidłowością i zasadnością stosowania antybiotyków
– kontrole ograniczały się jedynie do formalnej analizy przedłożonej dokumentacji

2

Powszechne dokonywanie ustaleń urzędowych wyłącznie **w oparciu o oświadczenia hodowcy** o niestosowaniu antybiotyków

3

O zastosowaniu antybiotyków decyduje **lekarz wolnej praktyki i hodowca**
– nie ma możliwości urzędowej weryfikacji poprawności tej decyzji

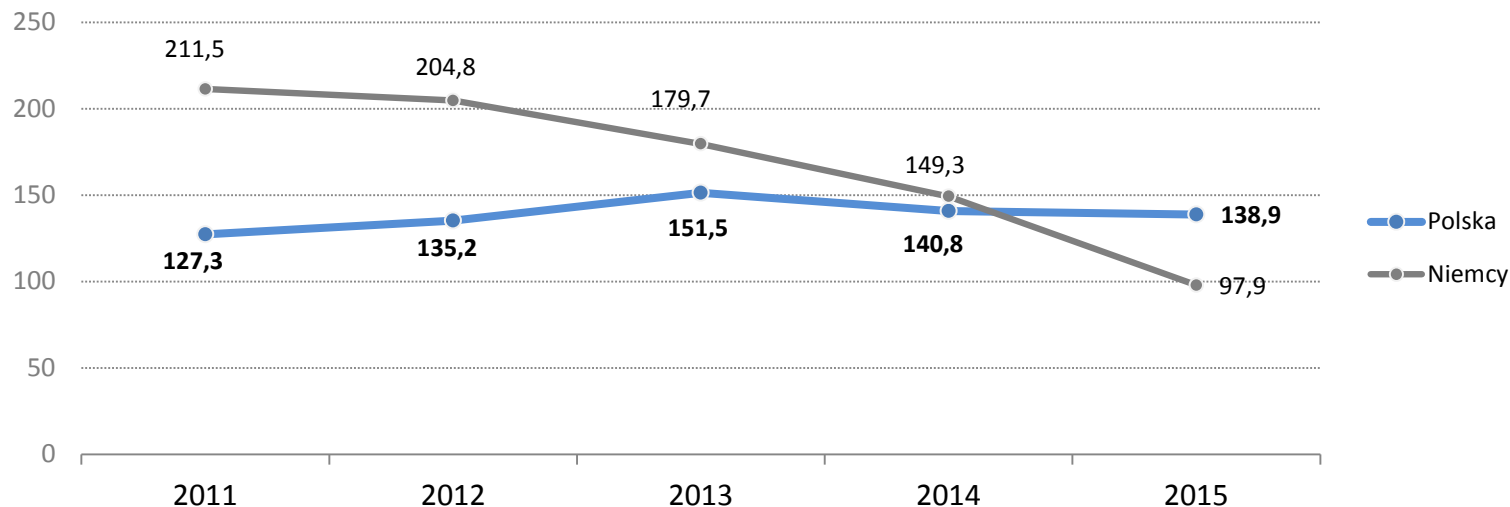
09 Model sprawowania nadzoru na przykładzie Niemiec

NIEMIECKI MODEL NADZORU NAD STOSOWANIEM ANTYBIOTYKÓW

zawiera m.in. następujące elementy:

- 1** Obowiązek **raportowania** do organów nadzoru o stosowaniu antybiotyków przez hodowcę (gromadzenie i analiza danych)
- 2** Obowiązywanie **wskaźników** częstotliwości terapii antybiotykowej
- 3** Podejmowanie **działań nadzorczych** w przypadku przekroczenia wskaźników przez hodowcę

Sprzedż weterynaryjnych leków przeciwbakteryjnych w mg/PCU w latach 2011–2015 na przykładzie Polski i Niemiec

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie „Siódmy raport ESVAC” opublikowany w 2017 r. (EMA/184855/2017).

Sposób organizacji transportu prób
pobranych przez PIW i PSSE za pośrednictwem WIW do właściwego laboratorium

Przydział prób monitoringowych na poszczególne powiaty odbywał się w oparciu o **nierzetelne dane** o skali i strukturze produkcji zwierzęcej

SKUTKI

- Pobieraniem prób jedynie w **wybrane dni tygodnia**
- **Wydłużeniem czasu** dostarczenia próby do laboratorium
- **Kumulowaniem poboru** prób (u hodowców pobierano kilka prób jednego dnia w tym samym kierunku badań)
- Niezachowaniem tzw. **aspektu pełnego zaskoczenia** (hodowcy byli informowani z wyprzedzeniem o dacie pobrania próby)

11 Stwierdzony stan – przygotowanie Inspekcji do sprawowania nadzoru

Niedostosowanie obsady kadrowej inspekcji do skali zadań

PRZYCZYNY

- **Niewystarczający stan zatrudnienia**

Na jednego inspektora weterynaryjnego przypadało od **143** do **312 podmiotów** nadzorowanych

- **Trudności w obsadzie stanowisk merytorycznych**

Nieskuteczność naborów spowodowana niekonkurencyjnymi wynagrodzeniami (3–3,5 tys. brutto)

Zatrudnianie osób bez wykształcenia weterynaryjnego (np. mgr wychowania fizycznego, mgr filologii polskiej)

SKUTKI

- **Niepełna realizacja planów kontroli i monitoringu**

- **Nierzetelna realizacja obowiązków nadzorczych spowodowana nadmiarem zadań**

- **Konieczność wyznaczania lekarzy urzędowych**

Inspekcje nie
dysponowały
pełnymi
informacjami
o podmiotach
nadzorowanych

PRZYCZYNY

- **Niedopełnienie obowiązków rejestracyjnych** przez znaczną liczbę hodowców (postępowania na wniosek)
- **Bierna postawa Inspekcji** w identyfikowaniu podmiotów niezarejestrowanych

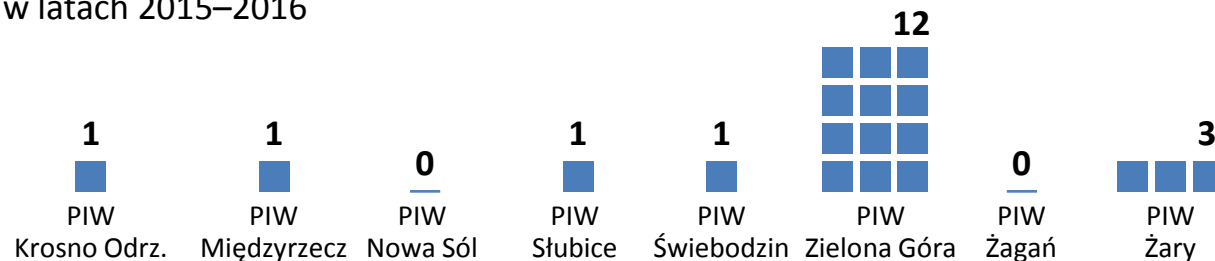
SKUTKI

- Podmioty **nieujęte w ewidencji nie podlegały kontroli** i nie były objęte monitoringiem – poza faktycznym nadzorem
- **Niepełne dane** w urzędowych rejestrach i sprawozdaniach

13 Stwierdzony stan – nadzór nad targowiskami

Niedostateczny nadzór organów Inspekcji nad targowiskami

Liczba kontroli targowisk miejskich przeprowadzonych przez skontrolowane PIW w latach 2015–2016

Kontrole na targowiskach miejskich, przeprowadzone w toku kontroli NIK, wykazały **liczne nieprawidłowości** w obrocie produktami pochodzenia zwierzęcego:

1

Sprzedaż produktów przez **podmioty niezarejestrowane** (będące poza nadzorem IW)

2

Sprzedaż produktów **niewiadomego pochodzenia** – brak dokumentów dostawy

3

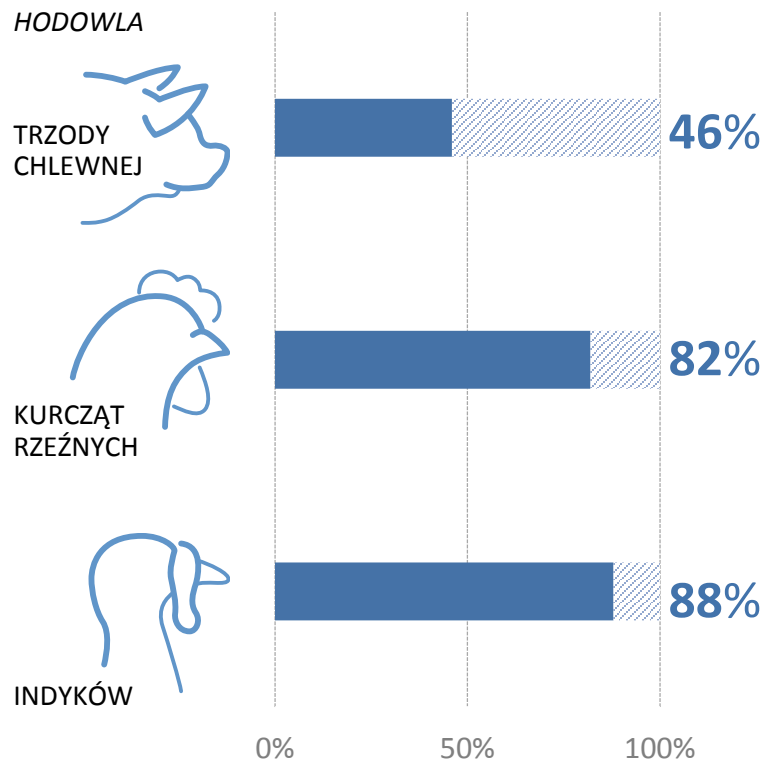
Sprzedaż produktów z **naruszeniem warunków sanitarno-higienicznych** lub wymagań weterynaryjnych – np. brak oznaczenia terminu przydatności do spożycia, brak orzeczenia lekarskiego dla celów sanitarno-epidemiologicznych, wielokrotne używania wyłaczanek tekturowych, brak oznakowania jaj i ich klasyfikacji wg wagi i ceny)

14 Stwierdzony stan – powszechność stosowania antybiotyków

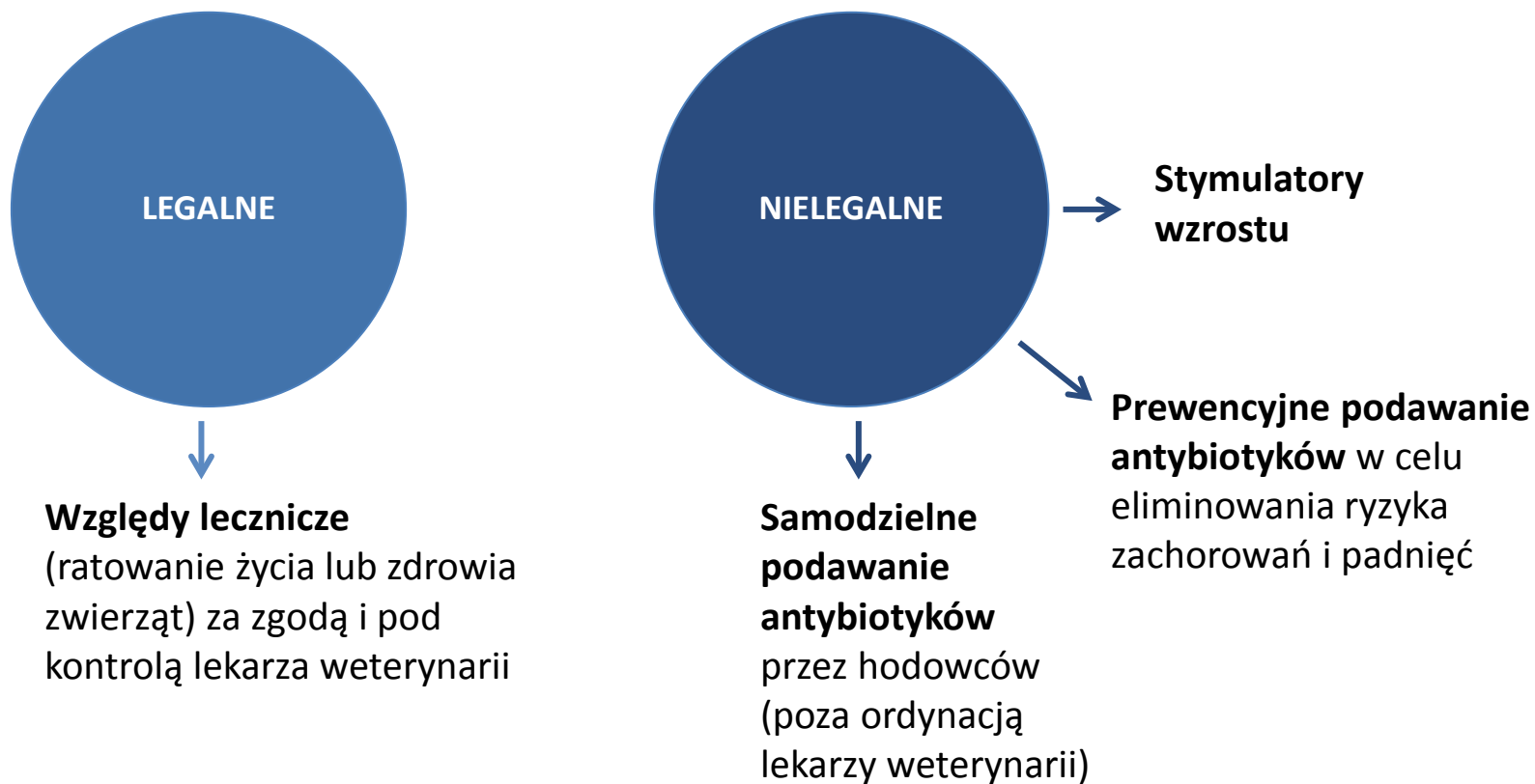
Wyniki kontroli wskazują na **powszechność stosowania antybiotyków w produkcji zwierzęcej** uzasadnianej względami leczniczymi

Odsetek hodowców stosujących antybiotyki

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie ustaleń kontroli – analizy dokumentacji kontrolnej PLW z badania ewidencji leczenia zwierząt (kart leczenia) poprzedzającego pobranie prób monitoringowych wody i pasz.

16 Stwierdzony stan – przyczyny powszechnego stosowania antybiotyków

CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA KONIECZNOŚĆ STOSOWANIA ANTYBIOTYKÓW W CELACH LECZNICZYCH

- **Brak właściwej bioasekuracji**, troski o dobrostan lub higienę zwierząt
- **Duża intensywność hodowli** (fermy wielkopowierzchniowe, skracane cykle rozwoju zwierząt hodowlanych)
- **Brak właściwej profilaktyki** poprzez np. stosowanie prebiotyków
- **Niewłaściwe leczenie** spowodowane brakiem właściwego rozpoznania bakteryjnej przyczyny choroby (brak antybiogramów)
- **Brak wiedzy i niska świadomość hodowców** o skutkach i zagrożeniach wynikających z nadużywania antybiotyków w produkcji zwierzęcej

CZYNNIKI SPRZYJAJĄCE NIELEGALNEMU WYKORZYSTYWANIU ANTYBIOTYKÓW

- **Łatwość dostępu do antybiotyków** poza legalnym strumieniem dystrybucji (nielegalny obrót) – np. w Internecie, czarny rynek
- **Forma dokumentacji leczenia** u hodowcy (luźne karty) umożliwiająca pozyskanie antybiotyków przez hodowcę „legalnie” od kilku lekarzy weterynarii na tę samą jednostkę chorobową (bez ich wiedzy)
- **Brak skutecznego nadzoru** właściwych organów, w tym nieskuteczne ściganie i egzekwowanie kar za nielegalny obrót i stosowanie antybiotyków
- **Brak wiedzy i niska świadomość hodowców** o skutkach i zagrożeniach wynikających z nadużywania antybiotyków w produkcji zwierzęcej

17 Stwierdzony stan – przyczyny powszechnego stosowania antybiotyków

Wyniki badań monitoringowych w województwie lubuskim dotyczących antybiotykooporności dla 20 pobranych próbek od trzech gatunków zwierząt

Źródło: Materiały kontrolne NIK.

Stwierdzony stan – współpraca między Inspekcjami oraz innymi podmiotami/organami

Lubuskie jednostki IW i IS zawarły stosowne **porozumienia o współpracy** ze swoimi lokalnymi odpowiednikami oraz je **właściwie realizowały** (wymiana informacji, powiadomień, współdziałanie w ramach akcji ptasiej grypy i ASF)

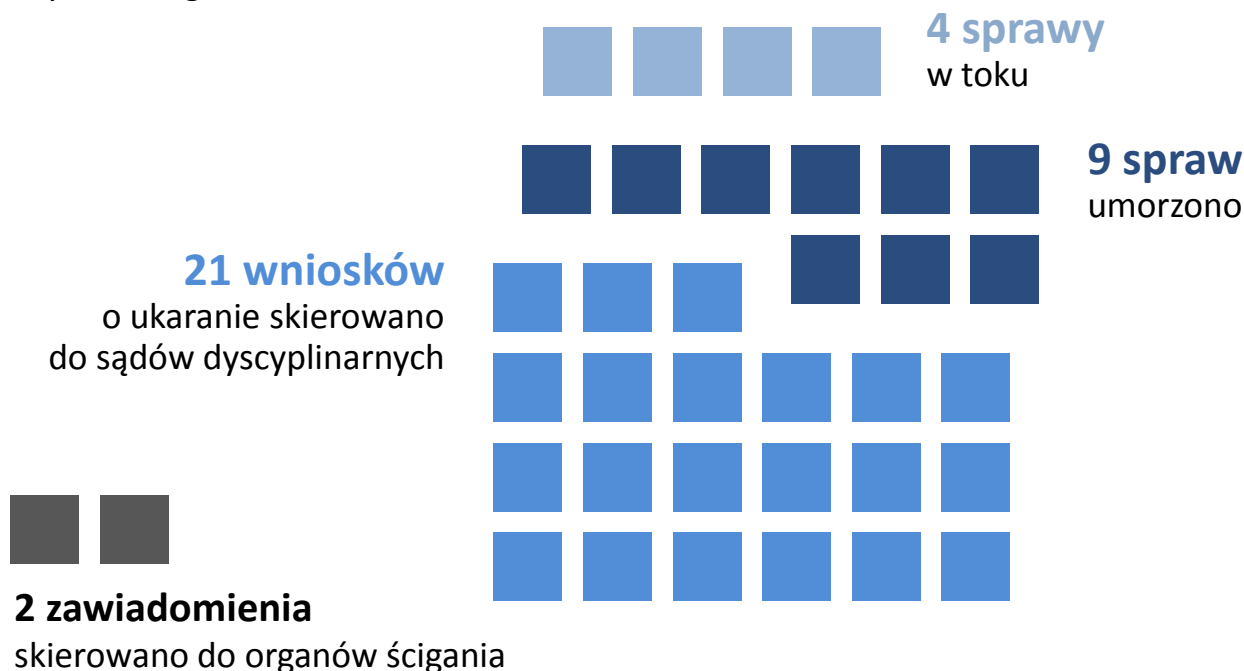
Działania w ramach systemu RASFF prowadzono zgodnie z obowiązującymi wymogami i przyjętymi schematami działań, jednak **nie były** one **skuteczne** – nie udało się zapobiec wprowadzeniu do obrotu konsumenckiego znacznych ilości mięsa i podrobów kurcząt (ponad 50 ton) z zakwestionowanej partii ubojowej (mięso i podroby z kurcząt) zawierającej **przekroczone normy pozostałości doksycyliny**

Inspekcje nie inicjowały i nie angażowały się w prowadzone wspólnie z innymi podmiotami (np. lekarzami wolnej praktyki, organizacjami hodowców, producentów żywności lub konsumentów) długofalowe i skoordynowane przedsięwzięcia na rzecz **prawidłowego wykorzystywania antybiotyków** w produkcji zwierzęcej

Stwierdzony stan – odpowiedzialność dyscyplinarna za nieprawidłowe wykorzystywanie antybiotyków

W latach 2015–2016 organy samorządu lekarzy weterynarii prowadziły ogółem **34 postępowania** wyjaśniające związane z nieprawidłowościami przy stosowaniu antybiotyków, w wyniku czego:

Niską liczbę zawiadomień kierowanych do organów ścigania uzasadniono **powszechną praktyką umarzania postępowań** przez organy ścigania z powodu znikomej szkodliwości czynu

20 Ocena ogólna (1)

Organy skontrolowanych Inspekcji, na ogół zgodnie z obowiązującymi planami i wymogami formalnymi, **sprawowały nadzór** nad wykorzystywaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej.

Podejmowane w ramach działań nadzorczych kontrole i badania monitoringowe **nie pozwalały jednak na rzetelną ocenę zasadności i prawidłowości stosowania antybiotyków**, a także nie gwarantowały ochrony konsumentów przed skutkami ich nieprawidłowego stosowania.

Nieskuteczność nadzoru jest konsekwencją przede wszystkim obowiązującego modelu sprawowania nadzoru, braku właściwych narzędzi prawnych lub rozwiązań organizacyjnych, a także nieopracowania zasad racjonalnego i bezpiecznego stosowania antybiotyków.

Również **niewystarczająca obsada kadrowa Inspekcji**, będąca następstwem niedostatecznego poziomu finansowania, przy dużym obciążeniu licznymi obowiązkami pracowników, przekładała się negatywnie na zakres i sposób realizacji zadań.

Ze względu na **brak ogólnopolskiej platformy/bazy danych o użyciu antybiotyków** lub obowiązku raportowania organom nadzoru faktu zastosowania antybiotyków, organy Inspekcji **nie dysponowały wiarygodnymi informacjami** o skali i zakresie ich stosowania.

Również, kluczowe dla rzetelnego sprawowania nadzoru, **kontrole w zakresie ewidencji leczenia zwierząt**, z uwagi na aktualnie obowiązującą formę i sposób prowadzenia dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej i ewidencji leczenia zwierząt, a także ograniczone uprawnienia nadzoru farmaceutycznego, **nie stanowiły skutecznego narzędzia nadzoru.**

21 Ocena ogólna (2)

Wyniki kontroli wskazują na **powszechność stosowania antybiotyków w produkcji zwierzęcej**, uzasadnianego względami leczniczymi.

Jednak, wskutek ww. niedomagań w sprawowaniu nadzoru, nie było możliwe rzetelne ustalenie faktycznych przyczyn ich stosowania.

Organy Inspekcji na ogół **rzetelnie prowadziły postępowania w sprawie rejestracji podmiotów** podlegających nadzorowi, a w przypadku stwierdzenia nielegalnej działalności podejmowały działania nadzorcze.

Wyniki kontroli wskazują jednak, że wskutek **niedopełnienia obowiązków rejestracyjnych przez znaczną część hodowców**, przy jednoczesnej biernej postawie Inspekcji w ich identyfikacji, podmioty te nie były ujmowane w urzędowych rejestrach.

Niewystarczający był nadzór nad sprzedażą produktów pochodzenia zwierzęcego na targowiskach. Część Inspektoratów nie prowadziła w ogóle takich kontroli, a w pozostałych kontrole były incydentalne.

Skontrolowane Inspekcje **nie inicjowały i nie angażowały** się w prowadzone wspólnie z innymi podmiotami (np. lekarzami wolnej praktyki, organizacjami hodowców, producentów żywności lub konsumentów) długofalowe i skoordynowane przedsięwzięcia na rzecz prawidłowego wykorzystywania antybiotyków w produkcji zwierzęcej.

Wnioski do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi

o podjęcie działań legislacyjnych:

mających na celu zmianę formy oraz sposobu prowadzenia dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej i ewidencji leczenia zwierząt na taką, która da możliwość pełnego, chronologicznego odtworzenia przebiegu stosowania produktów leczniczych w czasie całego cyklu produkcyjnego zwierząt gospodarskich

w zakresie poszerzenia nadzoru farmaceutycznego Inspekcji Weterynaryjnej o możliwość przeprowadzania kontroli w gospodarstwach zajmujących się produkcją zwierzęcą, przy jednoczesnym wzmocnieniu kadrowym nadzoru farmaceutycznego

Wnioski do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi

we współpracy z Głównym Lekarzem Weterynarii, organami samorządu lekarzy weterynarii, organizacjami producentów/hodowców, ośrodkami naukowymi i ekspertami, **na rzecz ograniczenia stosowania antybiotyków** w produkcji zwierzęcej i poprawy skuteczności nadzoru w tym obszarze m.in. poprzez:

wprowadzenie obowiązku raportowania o stosowaniu antybiotyków lub utworzenie ogólnopolskiej platformy internetowej (bazy danych), pozwalającej na monitorowanie aktualnego poziomu użycia antybiotyków w gospodarstwach

opracowanie i wdrażanie programu ograniczania stosowania antybiotyków, w tym zasad racjonalnego i bezpiecznego ich opracowanie i wdrażanie programu ograniczania stosowania antybiotyków, w tym zasad racjonalnego i bezpiecznego ich wykorzystywania oraz dobrych praktyk w tym obszarze

wyznaczenie dopuszczalnych limitów ilości użytych antybiotyków w gospodarstwie, których przekroczenie skutkowałoby wdrożeniem odpowiednich procedur nadzorczych

prowadzenie na szeroką skalę akcji informacyjno-edukacyjnych na rzecz rozsądnego stosowania antybiotyków w produkcji zwierzęcej i eliminowania przyczyn uzasadniających konieczność ich stosowania (np. bioasekuracja, poprawa dobrostanu zwierząt)

Zródło: Fotolia.com

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Zielonej Górze